

Færøerne og den kulturhistoriske forskning – en oversigt

Af Karsten Sedal

I 1964 bragte bragte Fortid og Nutid Holger Rasmussens kortfattede litteratur- og forskningsoversigt: Færøsk Kulturhistorie. I de sidste 25 år er der sket meget, som fortjener interesse, ikke mindst er et selvstændigt forskningsmiljø ved at vokse frem omkring Færøernes Museum og det færøske akademi i Tórshavn.

I denne artikel tegnes indledningsvis et rids af Færøernes kulturhistorie, der belyser hvorledes og under hvilke vilkår det færøske samfund og den færøske kultur tager form. Herefter følger en oversigt over en række af de forskningsmæssige tendenser, der har gjort sig gældende siden Lucas Debes og Thomas Tarnovius tidlige færøbeskrivelser fra henholdsvis 1673 og 1669.¹

Denne artikel tjener således det dobbelte formål; dels at præsentere en række udvalgte arbejder, samt at sætte disse ind i en bredere forsknings- og kulturhistorisk sammenhæng.

Et kulturhistorisk rids

Færøernes historie kan inddeles i fire karakteristiske epoker, fra landnam til nutid. Disse epoker har hver på deres måde medvirket til at forme det færøske samfund og give den færøske kultur sin særlige egenart.

Fra landnam til reformationen

Perioden fra begyndelsen af 800-tallet til 1540'erne, er præget af markante sociale og kulturelle skel.² Kulturelt og økonomisk var Færøerne centralt placeret og integreret i forhold til den almindelige skandinaviske ekspansionsbølge imod nordvest og vest. I denne periode synes det færøske samfund således at være domineret af to kulturelle traditioner: dels en mere generel nordvest/skandinavisk kulturtradition, der ikke mindst havde sin baggrund i sprogfælleskabet³ og den materielle kultur,⁴ og dels af den romersk/katolske kirke og gejstlighed, der i periodens slut-

Karsten Sedal, f. 1954, mag.art. i europæisk etnologi. Medarb. ved Landbohistorisk Projekt i Vejle Amt 1986–87, antikvar ved Færøernes Museum 1987, antikvarisk konsulent for planstyrelsen 1988–89, nu ansat i Danmarks Radio.

1. For en kommenteret bibliografi henvises til Jóan Pauli Joensen: Føroysk fólkamentan. Fróðskaparrit 26. bók. Tórshavn 1978. Se også. Holger Rasmussen: Færøsk Kulturhistorie. Fortid og Nutid vol. XXII hft. 3/4 Kbh. 1964.
2. Det er almindeligt antaget, at den første beskrivelse af Færøerne findes i det latinske skrift: De mensura orbis terræ, forfattet af den irske munk Dicuil omkring år 825. Heri beskrives nogle øer i Britanniens nordlige hav: »Disse øer er for det meste små, næsten alle adskilt ved smalle sund, og på dem har eneboerne, som sejlet op fra vores Scotia (Irland) boet i omtrent hundrede år. Disse fra verdens skabelse ubeboede øer ere som følge af normanniske røveres indfald tomme for eneboere, har fuldt op af får og såre mange forskellige søfugle«. (Citeret fra K. Lindenskov mf.: Oyggar og Folk. Tórshavn 1979: 9).
3. Jvf. Svale Solheim: Føroysk-norsk i folkevisediktninga. Fróðskaparrit 18. Bók. Tórshavn 1970. Bo Almqvist: Niðangrisur. Arv. Tidskrift för Nordisk Folkeminnesforskning, Vol. 27 Stockholm 1971.
4. Jvf. Bjarne Stoklunds undersøgelser af boligudvikling og byggeskik på Færøerne: Røgstue og glasstue: Boligudvikling på Færøerne set i vestnordisk sammenhæng. I Vestnordisk byggeskik gennem to tusen år. Ed. B. Myhre, B. Stoklund, Per Gjærder. Stavanger 1982.

ning besad ca. halvdelen af jordegodset på Færøerne.⁵

Allerede fra engang i 1200-årene synes det færøske samfund dog at blive til genstand for en generel isolering. Denne isolation var ikke mindst en følge af den økonomiske og interesse-mæssige afmatning, der begyndte at gøre sig gældende i det nordvest-atlantiske område; dette betød, at færingerne måtte opgive at holde skibe og drive handel med omverdenen. Nedgangstendensen forstærkedes sandsynligvis af pesten, der ramte Færøerne omkring år 1400. Pesten lagde flere bygder øde, ligesom den tvang færingerne til at anlægge en mere ekstensiv ressourceudnyttelse.⁶

Sammenfattende kan man sige, at det færøske samfund før reformationen må have været præget af, at de ideologiske og kosmologiske fikspunkter i stor udstrækning har befundet sig uden for Færøerne. Dvs. i det/de gamle hjemlande og formet af det verdensbillede, der udstikkes af den nordiske mytologi. Efter kristendommens indførelse, omkring år 1000, har den romersk/katolske kirke etableret sig som en meget stærk ideologisk, økonomisk og kulturel magtfaktor i det færøske samfund, med centrum i bispesædet og præsteskolen i Kirkebø.⁷

I modsætning hertil bliver det færøske samfund efter reformationen genstand for en bemærkelsesværdig kulturel og bevidsthedsmæssig isolation og indsnævring. Kirken mister sin centrale position i samfundet, ligesom bispestolen og præsteskolen nedlægges. Mest af alt synes det som om, det færøske samfund

lukkes af fra omverdenen og overlades til at udvikle sig på sine egne vilkår. Det er i denne periode at marktalsbygden, den traditionelle færøske bygde, tager sin særlige form.

Marktalsbygden

Grundstrukturen i bygdesamfundet skabes således med reformationen, da kongen overtog kirkens udstrakte besiddelser. Fæstere af kirkejorden bliver istedet fæstere af kongsjorden. På dette tidspunkt bestod Færøerne af 84 marktalsbygder.⁸

Jord blev – og bliver forøvrigt stadig målt i enheden marker, der er et udtryk for den enkelte marktalsbesidders rettigheder og forpligtelser i forhold til bygdens samlede marktall. Mens de opdyrkede indmarkslodder ejes/besiddes individuelt, så udnyttedes den uopdyrkede udmark til græsningsland i forhold til de enkelte marktalsbesidderses marktall. Marktallet angiver desuden de enkelte husstandes ret og andel i forhold til en lang række vigtige økologiske nicher.⁹

Den mangesidede ressourceudnyttelse havde sin grund i en gennemført naturaliehusholdning. Medvirkende til at fastholde den færøske befolkning i en udpræget naturalieøkonomi, var dels øernes isolerede beliggenhed og det begrænsede befolkningstal. Af betydning var det også, at Færøerne siden middelalderen havde været underlagt et handelsmonopol, der havde til opgave at forsyne befolkningen med nødvendige varer i udbytte

5. Ifølge den ældst bevarede jordebog, der er fra 1584, bestod Færøerne af i alt 2406 mk. 12 gld. 5 skd. jord. 1145 mk. 2 gld. fæstejord (kongsjord). 128 mk. 2 gld. benificeret jord. samt 1133 mk. 8 gld. 5 skd. odelsjord. Af odelsjorden vides ihvertfald 270 mk. at have været i hænderne på udenlandske adelsfamilier.

6. Jvf. J. Jakobsens: *Færøske Folkesagn og Æventyr*. Kbh. 1898–1902, og Björn Thorsteinsson: *Island*. Kbh. 1985: 103–117.

7. Kilderne til den middelalderlige historie er meget sparsomme, spredte belæg kan dog findes i *Annaler og Diplomatarier*. Se særlig: *Diplomatarium Færoense I*. udg. ved Jakob Jakobsen Kbh. og Tórshavn 1907.

8. Begrebet marktalsbygde er anvendt, fordi marktallet både er det centrale og strukturerende begreb for jordbruget og ressourceudnyttelsen, og dermed påvirker hele livet i bygden.

9. Et andet vigtigt aspekt er marktalsbesiddernes ret til landpart. Dette er den del af udbyttet ved fuglefangst, ægsamling, sæl- og hvalfangst samt ved brug af landdragningsvod, der tilfalder besidderne af marktallet, uden at de selv har deltaget i fangsten eller indsamlingen.

med den sparsomme overskudsproduktion.¹⁰

I perioden fra reformationen og indtil slutningen af 1700-tallet kan Færøerne betragtes som et statisk, isoleret og selvforsynende landbrugssamfund. Alligevel var det færøske samfund præget af en række gennemgribende interne forandringer. Den gamle traditionelle odel mistede efterhånden sin position pga. marktalsopsplitningen, til gengæld synes kongsfæsterne gradvis at forstærke deres status og position i bygderne.¹¹

På trods af at marktalsbygderne således både rummede sociale modsætninger og disintegrerende strukturtræk, så kendetegnedes den enkelte marktalsbygd dog først og fremmest ved at være et højtintegreret socialt og kulturelt forum. Forudsætningerne herfor var bl.a. at finde i det udstrakte fællesskab, der gjorde sig gældende i jordbruget og i den mangesidede ressourceudnyttelse.¹²

Fra engang i 1700-tallet begyndte marktalsbygderne at blive genstand for et strukturelt pres. Dette var dels en konsekvens af at befolkningstallet begyndte at vokse, dels en følge af den tiltagende marktalsopsplitning. For at kompensere herfor blev der indlagt udmark til opdyrkning. Ved således at udvide indmarken kunne der dyrkes mere korn og høstes hø til vinterfodring af et større antal køer. Dermed forskubbedes balancen imellem

den arbejds ekstensive udmarksudnyttelse og den arbejdsintensive indmarksudnyttelse.

Med en forordning indførtes i 1777 et giftermålsforbud. Dette havde til sigte at binde arbejdskraften til de større gårde, bl.a. for at forbedre de større bønders muligheder for at forøge kornproduktionen.¹³ Et af motiverne til forordningen var også, at staten ønskede at imødegå tab på enehandlen. Siden 1691 havde den fastsatte handelstakst på hoser nemlig ligget relativt højt i forhold til prisen på nødvendighedsartikler som korn, der var sat lavt af hensyn til den færøske befolkning. Dette gav mindre jordbesiddere og ejendomsløse mulighed for at stifte eget hushold og ernære sig ved hosebinding – omvendt blev det vanskeligere for bønderne at skaffe arbejdskraft.¹⁴

1777 forordningen åbnede dog også mulighed for, at der kunne etableres nye hushold ved indlægning af udmarksjord til opdyrkning.¹⁵ Hermed introduceres der en ny brugskategori, de såkaldte trøbrug, hvortil der ikke var knyttet de traditionelle rettigheder til en mangesidet ressourceudnyttelse.

Selv om trøbrugene for mange blev en tilværelse på kanten af et eksistensminimum, oftest i afhængighed af en eller flere bønder, så betød etableringen af trøbrug alligevel, at det opdyrkede areal forøgedes med 57% i perioden fra år 1800 til 1900. I samme pe-

10. Den færøske handel var indtil 1709 på private hænder, herefter overgik handlen til kronen. Vilkaerne blev på mange måder bedre, ikke mindst fordi handelstaksterne blev fastlagt for længere perioder. Se: A. Degn: *Oversigt over Fiskeriet og Monopolhandlen paa Færøerne 1709–1856*. Tórshavn 1929.

Peter Korsgaard: *Den kongelige enehandel på Færøerne 1709–1776*. Erhvervshistorisk Årbog 1981.

11. Så tidligt som i 1673 bemærker Lucas Debes, hvordan ejendomsopsplitningen af odelsgodset gør odelsbønderne til de fattige i det færøske bondesamfund. Debes 1963: 168–182.

Kongsbønderne fik livsfæste fra 1559 og arvefæste fra 1673. Det skete kun sjældent, at kongsgårde blev delt ved skifte.

12. En enestående kilde til belysning af den færøske bygderet og det traditionelle arbejdsfællesskab i bygderne er E. A. Bjørk: *Færøsk Bygderet* bd. I-III. Matrikulstovan Tórshavn 1984 (fotografisk genoptryk af stencileret udg. fra 1956–63).

Se også: Johs. Ewens: *Jordfællesskab og udskiftning paa Færøerne*. Færoensia vol. X Kbh. 1975.

13. Forordning af den 21. maj 1777. Angaaende adskilligt Agerdyrkingen og Tienestefolk med videre på Færø vedkommende.

14. I begyndelsen af 1770'erne udgjorde hoser over 98% af den samlede takstværdi af de færøske eksportvarer. Jvf. Peter Korsgaard. *Beaucoup de bruit pour une aumelette*. Fróðskaparrit 30. Bók. Tórshavn 1982.

15. Med forordningens paragraf 8, indskrænkedes almuens ret til at indgå ægteskab, men samtidig påtog det offentlige sig at skaffe duelige nygifte folk et stykke jord at dyrke eller anvise dem en anden lovlig næringsvej, hvis de havde behov herfor.

riode tredobledes befolkningen fra 5.265 til 15.230, ligesom der blev grundlagt 30 nye bygder hovedsageligt bestående af træbrug.¹⁶

3. Frihandel og fiskeri, perioden fra 1857 til 1940

1800-tallet er på en lang række felter en brydningstid for det færøske samfund, de mest markante ændringer sker efter 1856, da handelsmonopolet nedlægges. I stedet etableres en række privatejede handelshuse.¹⁷ Selv om der allerede fra engang i slutningen af 1700-tallet var gjort forsøg på at producere klipfisk på Færøerne, så var det dog først efter handelsmonopolets nedlæggelse, at tiden var moden til at etablere en større produktion med eksport for øje.

Efter 1872 begynder færingerne gradvis at omlægge det traditionelle hjemmefiskeri med robåde til et fiskeri med havgående kuttere, de såkaldte slupper. Udviklingen i de følgende årtier er noget uregelmæssig, men fra 1890'erne begynder antallet af slupper at stige, således at der år 1900 var ca. 80 slupper, hver med en besætning på 15 til 20 mand. Af stor betydning var det, at sluffiskeriet, der nu blev drevet som et sæsonfiskeri på bankerne ved Island, kunne koordineres med at fiskerne drev mindre støttejordbrug. Disse småbrug havde i perioder med dårlige klipfiskepriser relativ stor betydning. Andre steder, som f.eks. – i Tvøroyri ramte

krisen i 1930'erne meget hårdere, fordi mange familier var helt afhængige af en pengeindtægt fra sluffiskeriet og/eller fra den arbejdskraftkrævende tilvirkning af klipfisk.

Det færøske samfund blev i denne periode betydeligt mere differentieret end det tidligere havde været, og der begyndte at opstå et skel imellem de gamle landbrugsbygder, hvor jordbruget endnu havde stor betydning og de nye fiskerbygder, hvis eksistensgrundlag snævert var knyttet til konjunkturerne i fiskeriet.¹⁸

Den regionale og økonomiske differentiering gav sig efterhånden også til kende på andre felter. Fra århundredeskiftet afstedkom talrige vækkelsesbevægelser et brud med den lutherske ortodoksi, der havde præget det færøske samfund og den færøske kirke i århundreder. Sprogkampen og nationalbevægelsen er andre elementer i den proces, der i perioden fra 1880'erne er medvirkende til at lægge grunden under det komplekse moderne færøske samfund.¹⁹

Anden verdenskrig var en anden meget vigtig faktor i denne kulturelle omkalfatningsproces. Under verdenskrigen oplevede fiskerierhvervet en hektisk højkonjunktur. Samtidig blev det færøske samfund genstand for en massiv kulturpåvirkning fra de mange britiske soldater, der var stationeret på Færøerne. Krigsårene kom derved til at stå i markant kontrast til kriseårene i 1930'erne.²⁰

16. Jvf. Karsten Sedal: Færøske træbrugere. En etnologisk undersøgelse af træbrugernes eksistensvilkår og dagligliv ca. 1770–1970. Upubliceret magisterafhandling i europæisk etnologi. Institut for europæisk folkelivsforskning. Københavns Universitet 1983.

17. Johan K. Joensen, A. Mortensen og P. Petersen: Føroyar undir fríum handli i 100 ár. Tórshavn 1955.

18. I de første årtier efter frihandelens indførelse intensiveredes hjemmefiskeriet, der blev drevet med robåde. Medvirkende til at stimulere hjemmefiskeriet var, at der i de fleste bygder etableredes handelsforetagender, der opkøbte og saltede fisken. Dette stimulerede en før ukendt købelyst, der langsomt medvirkede til at nedbryde eksistensbetingelser for den traditionelle naturaliehusholdning.

19. Hans Jacob Debes har i sin disputats behandlet den nationale bevægelse på Færøerne indtil 1906: Nú er tann stundin. Tjóðskaparrættar og sjálfstýrispolitikkur til 1906 við søguligum baksýni. Tórshavn 1982. Se desuden:

Gerhard Hansen: Vækkelsesbevægelsernes møde med færingernes enhedskultur. En analyse ca. 1850–1918. Tórshavn 1984.

Peter M. Rasmussen: Den Færøske Sprogrensning, med særligt henblik på kampen om færøsk som kirkesprog i national og partipolitisk belysning. Tórshavn 1987.

Arnfinnur Thomassen: Færøsk i den færøske skole. Fra århundredeskiftet til 1938. Udgivelsesudvalgets samling af studenterafhandling 24. Odense Universitets Konsistorium, Odense 1986.

20. Via de britiske soldater introduceredes færingerne for en lang række angelsaksiske kulturelementer. Virkningerne af dette kultursammenstød er endnu ikke blevet behandlet.

4. Efterkrigsårene

Efter krigen moderniseres fiskeflåden gradvis, men det er dog først fra engang i 1960'erne at en ny tid for alvor begynder at tegne sig. I denne periode sker der en befolkningskoncentration i de større bygder, hvor der var arbejde at få i fiskeindustrien. De mindre og isolerede bygder blev således genstand for en marginalisering. Mens de unge drog fra byggerne, forsøgte de ældre at opretholde livet på gammeldags facon – med basis i jordbruget.

Denne klassiske udviklingsmodel, er i de sidste årtier søgt vendt gennem en storstilet udbygning af infrastrukturen og en decentralisering af fiskeindustrien. Med udbygningen af vejnettet, broer og tunneller, færger og helikopter-transport m.v. er Færøerne i bogstaveligste forstand blevet ét lille land. Derved er de regionale forskelle blevet mindre. Yderligere medvirkende til at fremme udviklingen af en universalkultur er bl.a. etableringen af centralskoler og indførelsen af radio og fjernsyn.²¹

Den færøske kultur har i de sidste århundreder ændret sig fra at være præget af én dominerende enhedskultur, til at blive flerstrengt. Målsætninger og idealer for det gode liv, synes at antage forskellige linjer og nye livsformer har udkrystalliseret sig i en ny økonomisk og samfundsmæssig kontekst.

Det er således i lyset af et samfund, der på meget markant vis forandrer basis og karakter, at vi skal læse de sidste 300 års beskrivelser og undersøgelser af Færøernes samfund og kultur.

De tidlige færøbeskrivelser

Det første publicerede værk til belysning af Færøernes natur- og samfundsforhold er Lucas Debes: Færøernes beskrivelse fra 1673. Lucas Debes, der var født i Stubbekøbing, blev præst på Færøerne i 1651, 28 år gammel. Debes bog, der er skabt i ortodoksiens ånd, er tidstypisk præget af at forfatteren prøver at forklare en lang række naturfænomener på et utilstrækkeligt grundlag. Af bogens 367 sider er 66 således afsat til en vidtløftig diskussion af Færøernes vand. Her prøver Debes eksempelvis at forklare hvad der skaber flod og ebbe, samt de frygtede malstrømme, som man mente kunne opsluge hele skibe.

Kapiteloverskrifter som Færøs Bebyggelse og Indbyggernes Bedrifter og Om Spøgelse og Satans Anfægtelser udi Færø antyder bogens grundtone. Til trods for at forfatteren ofte anlægger en disputerende tone, så er værket en vigtig kilde fordi Debes også gør meget ud af at dokumentere indbyggernes levemåde og trosforestillinger. I kapitlet Færø Indbygges Kvaliteter beskrives bl.a. de forskellige konserveringsmetoder, f.eks. brugen af at nedgrave store æltede talgklumper, til opbevaring til senere brug. En form for forråds-husholdning som ifølge Debes var ideel, fordi de nedgravede skatte hverken rustede eller fristede fremmede sørovere. Sådant nedgravet talg anvendtes til at drøje suppe med eller istedet for smør på brød, og jo længere det havde ligget nedgravet desto bedre syntes færingerne om smagen.

Debes færøbeskrivelse vandt stor udbredelse og blev endda oversat til engelsk og tysk. I over 130 år var Debes bog det eneste publicerede værk om Færøerne. Siden da er det kommet i talrige genoptryk, sidst i en

21. Færøernes Radio oprettedes i 1957. Det officielle fjernsyn begyndte først at sende i 1984, men allerede fra 1979 havde lokale fjernsynsforeninger haft sendetilladelse.

Den sene indførelse af TV på Færøerne foranledigede at der blev foretaget en række specialundersøgelser af fjernsynets sociokulturelle konsekvenser. Se:

Jørgen Poulsen: TV og den færøske kulturs fremtid. Tórshavn 1980.

Eyðun Andreasen: Fjernsynet på Færøerne. Datarapport. Rapport til Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd. Tórshavn 1981.

Jette Forchammer: Børn før TV. En kultursociologisk rapport om færøske børns fritidsaktiviteter før indførelsen af TV. Kbh. 1983.

faksimile udgave fra 1963 med kommentarer ved Jørgen Rischel.²²

Et betydningsfuldt værk, skabt i en helt anden ånd, er Jens Christian Svabos: *Indberetninger fra en reise i Færøe 1781 og 82*.²³

Når man sammenligner Svabos indberetninger med Debes bog, er det åbenbart at der ligger en videnskabsrevolution imellem.

Svabo, der var præstesøn fra Midvåg, var i udpræget grad påvirket af oplysningstidens ånd. Derfor valgte Svabo ikke som det var almindeligt det teologiske studium, men kastede sig istedet over naturvidenskaberne og økonomien, da han i 1765, påbegyndte sine studier ved Københavns Universitet.

Svabos hovedværk, den nævnte *Indberetning fra en Reise i Færøe*, var skrevet på foranledning af rentekammeret, som ønskede at tilvejebringe en fysisk-økonomisk beskrivelse af Færøerne.

I rationalismens ånd søgte Svabo da også at dokumentere en lang række forskellige forhold ved at måle og veje – såvidt dette overhovedet kunne lade sig gøre. Fra Svabo har vi f.eks. den første detaljerede beskrivelse og opmåling af den færøske båd. Svabo fulgte dog ikke rentekammerets instruks så nøje, hvor det var muligt forsøgte han tillige at give brede beskrivelser af færingernes skikke, daglige liv og arbejde.

Jens Christian Svabos værk kan ses som en parallel til Eggert Olafsens og Bjarne Povlens: *Reise igennem Island*, der blev udgivet i Sorø i 1772. Svabos materiale var dog ikke tænkt for udgivelse, og først i 1959 blev det i sin helhed udgivet af Selskabet til Udgivelse af Færøske kildeskrifter og studier. Det over 500 sider store værk er en enestående kilde til

belysning af den sidste halvdel af 1700-årene.²⁴

Som tidligere nævnt skulle der gå ca. 130 år før end Lucas Debes bog blev afløst af et andet alment tilgængeligt værk. Dette var forfattet af Jørgen Landt, der havde været præst på Færøerne fra 1791 til 1798. Landt, der udgav sin bog i år 1800,²⁵ baserer til en vis grad sit arbejde på Svabos optegnelser, der lå i Rigsarkivet i København.²⁶ Selv underkender Landt dog betydningen af Svabos manuskript med disse ord:

»En student Jens Svabo har givet nogle skrevne efterretninger om Færøe, uden hvis giennemlæsning vist nok een og anden anmærkning ville have sluppet min opmærksomhed forbi.«

Da det vil føre for vidt at sammenligne de to værker skal kun nævnes, at Landts bog, særligt kapitel tre og fire, giver en udmærket, og mere kortfattet beskrivelse af økonomisk/politisk karakter, end den vi finder hos Svabo. Under disse kapiteloverskrifter beskriver Landt eksempelvis det færøske agerbrug, kvægavl, fuglefangst, fiskeri, grinde- og hvalfangst, levemåden, klædedragten, huse og bygninger mm. Landts bog blev i 1810 udgivet på engelsk, bogen kom således over et bredt felt til at afløse Lucas Debes utidssvarende færøbeskrivelse.

1800-tallets færøbeskrivelser

I begyndelsen af 1800-tallet ændrer færøbeskrivelserne karakter. Dette kan måske ses som en konsekvens af at fysiokraterne ikke

22. Lucas Debes: *Færøernes Beskrivelse*. Faksimileudgave, med kommentarbind ved Jørgen Rischel. Kbh. 1963.

Se også: Thomas Tarnovius: *Færøers Beskrivelse* (1669) udgivet ved Håkon Hamre. *Færoensia*, Vol. 2. København 1950.

23. Udgivet ved N. Djurhuus af selskabet til udgivelse af færøske kildeskrifter og studier. Kbh. 1959.

24. Foruden Svabos færøbeskrivelse må også nævnes hans optegnelser af folkeviser og kvad, ligesom hans ordbogsarbejder, der byggede på hans egen fonetiske retskrivning. Svabo publicerede tillige nogle omarbejdede småskrifter af landboøkonomisk karakter. Disse havde til sigte at oplyse de færøske bønder om forskellige teknikker, f.eks. til kødsaltning, svinehold og dyrkning af kartofler.

25. Jørgen Landt: *Forsøg til en Beskrivelse over Færøerne*. København 1800. Genudgivet Tórshavn 1965.

26. En anden kilde kan have været Nicolai Mohrs manuskript, der også lå i Rigsarkivet, men som siden er forsvundet.

længere havde nogen gennemslagskraft for deres ideer, dvs. at den egentlige produktive sektor var jordbruget, mens handel og industri kun var med til at forøge omkostningerne.²⁷ Istedet dukker ekspeditionsberetninger op som en ny genre. Velhavere, med egne fartøjer, rejste mod nord. For de fleste var Island hovedmålet, dette var et land med rige historiske kilder og en særpræget natur. Færøerne var bare en mellemstation, hvor man kunne hvile ud efter en anstrængende rejse. Generelt må det siges at formen i reglen virker noget stereotyp, dagbogsagtig og ubearbejdet. Ofte indeholder disse kun korte beskrivelser af Tórshavn og det nærliggende Kirkebø, enkelte af disse rejseberetninger rummer dog gode iagttagelser f.eks. af fuglefangst og grindedrab.²⁸

Som noget af et kuriosum kom en mæslingeepidemi, der hærgede på Færøerne i 1846, til at afstedkomme en meget interessant debat, hvori en lang række aspekter af færingernes dagligliv blev taget op til diskussion. Debatten tager sit udgangspunkt i den redegørelse, som Peter Ludvig Panum forelægger i *Bibliothek for Læger* i 1847. Den danske læge P. L. Panum var i juni 1846 blevet sendt til Færøerne for at være befolkningen til hjælp under en meget voldsom mæslingeepidemi. Eksempelvis var 700 af Tórshavns 800 indbyggere angrebet af sygdommen, der sidst havde »gået« på Færøerne i 1781.

De iagttagelser, som Panum forelægger, efter sit korte besøg på Færøerne i 1846, giver en særdeles usminket beskrivelse af færingernes sociale og hygiejniske forhold, men skaffer ham også mange ubehageligheder. Panum blev således ikke blot genstand for et litterært overfald i bladene, men nogle patriotiske,

unge færinger i København truede endog forfatteren med en korporlig revselse. Den person, der først og fremmest gik imod Panums socialmedicinske iagttagelser, var den færøske præst Hans J. J. Sørensen. I lægevidenskabelige kredse blev Panums afhandling imidlertid betragtet som et banebrydende værk, der lagde grunden for Panums videnskabelige berømmelse.²⁹

Panums redegørelse er præget af hans fine iagttagelsesevne, men samtidig også af hans noget etnocentriske forhold til den færøske kultur. At kostens udformning og de forskellige konserveringsteknikker kan være til noget andet end skade for beboerne, har Panum meget svært ved at acceptere. Når Panum alligevel kan konstatere, at gennemsnitslevealderen er højere på Færøerne end i Danmark, 44¾ mod 36 år, så hævder han, at dette ikke skyldes den færøske kost, som man ellers ville være tilbøjelig til at antage, men tværtimod var en konsekvens af øernes isolerede beliggenhed, og fritagelse for mange sygdomme. Boligen beskriver Panum også, og konkluderer atter, at denne må anses for at være til skade for beboernes helbred, bl.a. som følge af den tørverøg der fylder rummene. Panum beretter således hvordan han under et sygebesøg i en røgstue gentagne gange måtte løbe ud og trække frisk luft inden:

»Jeg fik undersøgt de mæslingepatienter, som lå derinde, uden at anfægtes af den Atmosfære, hvortil de vare vante«.

Panum går på en lang række felter tæt på færingerne, og bidrager dermed med en række konkrete eksempler til belysning af det

-
27. Genren overlever dog i modificeret form i mere officielle sammenhænge se f.eks. J. A. Lunddahl: *Nogle bemærkninger om de færøske Landboforhold*. Udg. af Indernrigsministeriet. Kbh. 1851.
28. Se f.eks.: *The Journals of the Stanley Expedition to the Faroe Islands and Iceland in 1789*. ed. John F. West. Tórshavn 1970, 1975 og 1976.
- Carl Julian Graba: *Tagebuch gefürth auf einer Reise nach Färö 1828*. Hamburg 1830.
- A. J. Symington: *Pen and Pencil Sketches of Faroe and Iceland*. London 1862.
- Nelson Annandale: *The Faroes and Iceland. Studies in Islands Life*. Oxford 1905.
29. Panums iagttagelser vakte særligt mishag blandt den færøske elite i København. »Man forsøgte at tilbagevise de alt for fremtrædende primitive træk i den færøske almuekultur. Istedet forsøgte man at fremhæve det, der var accepteret i en borgerlig livsform«. Jvf. J. P. Joensen: *Fra bonde til fisker*. Tórshavn 1987: 121.

færøske hverdagsliv. Panums beskrivelse suppleres på glimrende vis af de forskellige indlæg i debatten.³⁰

Sproglig og national rejsning

I årene efter midten af 1800-tallet giver den gradvise dannelse af et borgerskab og en intellektuel elite grobund for en sproglig, demokratisk og national interesse. Denne proces, der medvirker til, at færingerne begynder at opfatte sig som et folk med en særegen kulturel baggrund, er snævert knyttet sammen med udformningen af det færøske skriftsprog.³¹ Samtidig påbegyndes, med inspiration fra Herder, brødrene Grimm og særligt fra Sv. Grundtvig, indsamlingen og publiceringen af den verbale nationalskat bestående af folkesagn og kvad.³²

Interessen for den tidlige historie udmønter sig desuden i værker som det monumentale, men desværre også meget flygtige: Færøernes Oldtidshistorie fra 1875, skrevet af juristen, politikeren og redaktøren Niels Winther.³³

Færøerne som reliktområde

For den gren af historievidenskaben, der i årene omkring århundredeskiftet begyndte at orientere sig mod kulturhistorien blev Færøerne et interessant forskningsobjekt. Dette var ikke mindst en følge af de kulturviden-

skabelige tendenser der gjorde sig gældende. Siden Darwin og Herbert Spencers dage havde evolutionismen således været en grundforudsætning for en meget stor del af kulturforskningen. Man mente, at kulturudviklingen alle steder ville gennemløbe en udvikling efter samme linjer – fra det enkle til det mere komplekse. Denne udvikling kunne dog finde sted med forskellig hastighed. Det ville derfor være muligt at rekonstruere tidligere kulturstadier ved at studere såkaldte primitive samfund. Denne tese kom i en lang årrække til at ligge som et grundparadigme for den tidlige antropologi og kulturvidenskab.³⁴ Diffusionisterne byggede videre på denne antagelse, dog betonedes istedet betydningen af at studere, hvorledes kulturelementerne udbredtes.³⁵

Færøerne betragtedes som et reliktområde, der på et tidligt tidspunkt havde været genstand for et sammenstød imellem nordisk og keltisk.³⁶ Øerne blev dermed et interessant studiefelt for diffusionistisk orienterende kulturforskere.³⁷

Det blev svenske etnologer, der kom til at indlede studier på Færøerne, med en klar metodisk inspiration fra den historisk-geografiske skole.³⁸ I sommeren 1929 udsendte Göteborgs historiska Museum således en ekspedition til Færøerne. Deltagerne i denne var Ragnar Jirlov, Sven T. Kjellberg og Olof Hasslöf. Efter at have besøgt Færøerne fortsatte man til Shetland for at indsamle supplerende materiale.

30. De forskellige aktstykker i denne debat er blevet samlet og udgivet af Ole Jacobsen i *Fra Færøerne/Úr Føroyum VI*. Udgivet af Dansk-Færøsk samfund København 1971.

31. J. C. Svabo forsøgte allerede i 1780'erne at skabe et færøsk skriftsprog. Det nuværende skriftsprog er udformet af V. U. Hammershaimb i slutningen af 1840'erne og bygger på etymologiske principper i modsætning til Svabos fonetiske retskrivning.

32. Se, f.eks. V. U. Hammershaimb: *Færøsk Anthologi I og II* København 1891. Samt: Jakob Jakobsen: *Færøske Folkesagn og Æventyr*. Kbh. 1898–1901.

33. Genudgivet: Tórshavn 1985.

34. Etnologien etablerer sig i årtierne efter århundredeskiftet som en selvstændig disciplin med det specifikke mål at udforske den traditionsbundne folkekulturs forskellige former.

35. Det var særligt den materielle kultur, der blev til genstand for sådanne undersøgelser.

36. Se f.eks. Åke Campbell: *Keltisk och Nordisk Kultur i Möte på Hebriderna*. Folk-Liv Stockholm 1944.

37. Et betydeligt værk, der til dels falder udenfor dette grundparadigme er Daniel Bruuns topografiske arbejde: *Fra de færøske bygger*. Samlede afhandlinger om gammeldags sæd og skik. Kbh. 1929.

38. Dette skyldes måske at etnologien som universitetsdisciplin og museumsfag er betydeligt ældre i Sverige end i Danmark. Jvf. dog Holger Rasmussen: *Færøerne og Dansk Folkemuseum*. Fróðskaparrit 28 og 29 Bók. Tórshavn 1981.

I en artikel i Rig 1931 gav Ragnar Jirlov en skildring af det færøske arbejdsliv.³⁹ Heri beskriver Jirlov hvorledes han opfatter Færøerne; som et reliktområde isoleret ude i havet, i udkanten af Europa – på randen af den beboede verden, i et område hvor man kun kan finde kulturelle impulser fra én side. I et sådant område må der derfor være specielle forudsætninger til stede for at studere en ældre og dermed oprindeligere udformning af folkekulturen, hævder Jirlov.

Med udgangspunkt i det daglige arbejdsliv giver Jirlov en detaljeret gennemgang af de forskellige redskabskategorier. På baggrund af denne hævder Jirlov, at man på Færøerne kan finde en materiel og kulturel orientering, der både retter sig imod Norge, Danmark, Island og de britiske øer. Et forhold som han finder særligt påfaldende er de talrige relikter af nordisk oprindelse. Til sådanne urgamle oprindelige træk regner Jirlov anvendelsen af maver, blærer og skind til opbevaring. På samme måde er bæringens store betydning karakteristisk i forhold til andre transportmetoder så som kløvning, slæbning og anvendelse af vogne.⁴⁰ De ældgamle jagtmetoder, ihjelslagningen af sæler med køller og drivjagten på grindehvaler, er også elementer der karakteriserer øernes kultur, ligesom den gammeldags håndspadekultur og den opretstående vævestol.

Jirlov konkluderer, at hovedparten af det færøske genstandskompleks, er af nordisk oprindelse. Dette er dog indkommet fra forskellige steder. Det der stammer fra Norge er således ældst, f.eks. trug til drøftning af kornet, rebslagningsnøgler og rebstolen samt trælåsen »hvølpalás«. Et andet gammelt nordisk kulturelement er mælkespanden af træ, der overdækkedes med et afhåret skind, når

malkepigerne bar mælken hjem efter at have malket køerne i udmarken »dylla við biðiskinni«.

De yngre kulturelementer er af dansk herkomst, som f.eks. smørkernen, hakkejernet og kornkammen. Indslagene fra sydvest, særligt fra de skotske øer, synes meget ældre end de danske. Her kan f.eks. nævnes anvendelsen af rodknolden af planten opret potentiel til barkning af skind, den gamle færøske tørvespade »torvskerik«, minder således meget om den shetlandske tushker. Brugen af hø og halm til fletning af reb til skorstene, samt til fastholdelse af tage og høstakke, mener Jirlov også stammer fra sydvest, ligesom det at kvinderne bærer med brystrem.⁴¹

Det eneste kulturelement der, ifølge Jirlov, kan betragtes som et resultat af en egen udvikling er den færøske flejestang, der anvendes ved fuglefangsten.

Set med nutidens øjne kan man let kritisere Jirlov for ikke i tilstrækkelig grad at forsøge at sætte kulturelementerne ind i en funktionel og økologisk sammenhæng. Det færøske spadebrug er eksempelvis ikke så mærkværdigt, når det ses i sammenhæng med de jordbunds- og terrænmæssige forhold. Ragnar Jirlovs studie er dog interessant fordi det både kan læses som et kulturinventarium, og som et rendyrket eksempel på diffusionismens elementariterede etnologi.⁴²

Kostforskning

En forsker, som det i modsætning til Ragnar Jirlov er vanskeligere at sætte i bås, er Alfa Olsson, der i 1954 publicerede et studie over de Færøske kostvaner. Alene i titlen antydes at interessefeltet er forskubbet fra elemen-

39. Ragnar Jirlov: Drag ur färöisk arbetsliv. Rig 1931.

Se desuden: Et ålderdomligt bærredskab och dess utbredning. Ymer 1935. Das Tragen mit Stirnbaand. Acta Ethnologia 1937.

40. I sin artikel behandler Jirlov ikke den færøske båd, der jo var af helt central betydning i et øsamfund. Undersøgelser af både var overladt til Olof Haslöf, der dog aldrig publicerede specialundersøgelser omkring færøbåden.

For en beskrivelse af den færøske båd se istedet Morten Gøthche: Færøbåden. Udg. af Vikingskibshallen i Roskilde 1985.

41. Jvf. Chr. Matras: Caigeann og køkja. Fróðskaparrit 5. Bók. Tórshavn 1956.

42. Se. desuden Holger Rasmussen: Föroysk Fólkamening. Hitt föroyska Studentafelagið i Keypmannahavn. Kbh. 1968.

terne til komplekset omkring kostelementernes sammensætning og udnyttelse.⁴³

Artiklen indledes med en gennemgang af ressourcegrundlaget og årstidsrytmen. Herefter behandles de forskellige konserveringsteknikker, hvoraf særlig kan nævnes vindtørring af kød og fisk. En konserveringsmåde der på Færøerne er ideel som følge af de specielle klimatiske forhold med relativt kølige somre og ret milde vintre. Alfa Olsson beskriver siden de vegetabiliske og animalske kostkomponenter, samt en række af de tilberedningsmetoder der karakteriserer det færøske kosthold.

Sideløbende med at Alfa Olsson gennemgår de forskellige næringsmidler og retter, søger hun hele tiden at drage paralleller til de andre nordiske lande. Dermed betones de ligheder der er i ormmning.⁴⁴

Som et eksempel kan nævnes fiskeleverens store betydning i det færøske kosthold. Fiskelever kunne anvendes på en lang række måder, blandt andet har man æltet torskelever og bygmel sammen til en dej, der brugtes til fyld i kogte fiskehoveder eller som fyld i maven på mindre fisk (kamshøvd, kamsseiður). En parallel til sådanne retter, tilberedt af fiskelever og mel, finder man i en stor del af området fra Norges kyst, langs Kattegatkysten og østpå til Gotland. Sådanne retters karakter og udbredelse er meget gammel, sprogligt og sagligt hører de sammen med de retter i gammelt svensk kosthold, der er kendt under betegnelsen kams, kroppkaka, palt osv. Det fedt, der almindeligvis indgår i de svenske kams, stammer imidlertid ikke fra fiskelever, men er animalsk fedt.

Desværre forsøger Alfa Olsson ikke at integrere et socialt aspekt i studiet af de færøske kostvaner. Måltiderne og situationen omkring måltiderne kunne også have været behandlet, ligesom højtids, fest og arbejdsgildernes forskellige retter. Trods dette er Alfa Olssons studie et godt udgangspunkt for vi-

dere undersøgelser af det færøske kosthold, et område der forøvrigt kun i begrænset omfang er blevet behandlet.⁴⁵

Lokalsamfundsstudier

Med inspiration fra socialantropologien begyndte etnologer i 1960'erne at foretage undersøgelser af lokalsamfund. Disse lokalsamfundsstudier var først og fremmest en reaktion på den element- eller genstandsorienterede forskning og betød dermed en interesseforskydning overimod studiet af velafgrænsede helheder. Ved at studere lokalsamfund ønskede man at blotlægge relationer og strukturer i lokalsamfundet. Lokalsamfundsstudierne udviklede sig efterhånden mod at blive et middel til at kunne bidrage med ny viden om kulturens væsen, snarere end et mål i sig selv.

Afgrænsningen af lokalsamfundet fra omverdenen var et problem, for hvor skulle man sætte lokalsamfundets grænser, og hvilken indflydelse havde storsamfundet på lokalsamfundet.

Da den svenske etnolog Nanna Hermansson, i midten af 1970'erne, påbegyndte et lokalsamfundsstudie af Nolsø, var afgrænsningsproblemet relativt enkelt.⁴⁶ På øen Nolsø var der blot én bygd.

Hovedemnet for Nanna Hermanssons afhandling var at belyse de forandringer, som det traditionelle arbejdsliv havde undergået i løbet af dette århundrede. Indtil begyndelsen af århundredet havde Nolsø været et udpræget landbrugssamfund, hvor fiskeriet kun udgjorde et supplement til jordbruget. Efter århundredeskiftet var fiskeriets rolle imidlertid vokset betydeligt, alligevel havde jordbruget bevaret en vis betydning for mange af familierne på Nolsø. Det var imidlertid betegnende at der ikke længere blev drevet et så arbejdsintensivt jordbrug som tidligere. Kornavlén

43. Alfa Olsson: Färöiska kostvanor. Rig 1954.

44. Jvf. Alfa Olsson: Om allmogens kosthåll. Lund 1958.

45. For en kort oversigt se: Holger Rasmussen: Die Nahrungsforschung auf den Färöer. Ethnologia Europæa Vol. V. 1971.

46. Nanna Hermansson: Nólsoy. En färoisk bygd i omvandling. Lund 1976. Se også: Nólsoy, ett återseende. I Birthe Friis red. Nationalmuseets Folkelivsstudier 9 København 1985.

ophørte bl.a. omkring århundredeskiftet, og fra slutningen af 1950'erne var antallet af malkekøer blevet stærkt reduceret.

Nanna Hermanssons studie er interessant i og med at det sigter til at belyse de generelle forandringer som husholdøkonomien og de traditionelle arbejder har undergået, som en konsekvens af de almindelige samfundsøkonomiske forandringer. Nanna Hermansson griber fat i mange spændende temaer, men slipper dem desværre ofte hurtigt igen, inden de når at få en tilstrækkelig dybtgående behandling.⁴⁷

Mens Nanna Hermansson lægger vægt på det historiske perspektiv i sit lokalsamfundsstudie, så arbejder den norske socialantropolog Hanne Heen med et meget kortere tidsperspektiv i sit lokalstudie fra 1979.⁴⁸

Metodisk inspireret af Ottar Brox, Reidar Grønhaug og peasantebatten forsøger Heen at udpege nogle af de tilgrundliggende husholdøkonomiske faktorer, der er centrale og bestemmende for at lokalsamfundet på Hestø kan eksistere, med en prækapitalistisk økonomisk rationalitet i et kapitalistisk storsamfund. Som en konsekvens heraf foretager Hanne Heen også en undersøgelse af værdi- og normintegration i lokalsamfundet, dvs. en undersøgelse af slægtskabets betydning og mere generelt af den lokale kultur, dette kombineres med en undersøgelse af husholdenshederne.

På denne baggrund udestillerer Heen tre forskellige husholdstyper: fiskerhushold, bondehushold og altmulighushold. Dette er dog ikke tilstrækkeligt til at karakterisere den/de livsformer der ligger til grund for bibeholdelsen af lokalsamfundet. De tre husholdstyper er mere et udtryk for et overfladisk analytisk

niveau, livsformen, eller de grundlæggende karakteristika ved bygdelivet, bliver ikke præciseret. Forklaringen herpå ligger ikke mindst i det manglende tidsperspektiv, undersøgelsen bygger således kun på en to-årig tidshorisont, hvilket er helt utilstrækkeligt, når man tager de markante samfundsforandringer i betragtning. Styrken i Hanne Heens arbejde ligger derimod i de bestræbelser hun gør henimod at forene en økonomisk mikroanalyse med en makroanalyse, ligesom hun påviser kommunens centrale rolle i forhold til storsamfundet.⁴⁹

Bygdelivsskildringer

Samtidig med at Færøerne blev genstand for en stigende interesse som et kulturvidenskabeligt forskningsobjekt, begyndte der også at opstå en lokal interesse for at beskrive bygdene og bygdelivet. Baggrunden for denne interesse må søges i de markante sociale, økonomiske og erhvervsmæssige ændringer der havde sat deres præg på det færøske samfund, og som hastigt var ved at nedbryde rammerne omkring det traditionelle bygdeliv. Disse bygdebeskrivelser, eller bygdasøgur, har således deres baggrund og forudsætninger i lokalsamfundet og tilgodeser ikke umiddelbart videnskabelige krav og interesser. De færøske bygdebeskrivelser kan istedet ses som modstykker til de danske sognehistorier og lokale folkelivsskildringer.

Mikkjal á Ryggis Miðvinga søga fra 1940 er den første egentlige bygdebeskrivelse, og denne kommer så at sige til at danne mønster for en lang række bygdebeskrivelser. Karakteriserende for disse er at de i deres opbyg-

47. Se tillige John F. West, der i sin disputats specielt behandler jordforholdene på Nolsø: *The Changing Character of Faroese Communal Land Tenure during the Nineteenth Century*. Nottingham 1975. (ikke publiceret).

48. Hanne Heen: *Hestur. Betingelser for vedlikehold av et færøysk bygdesamfunn*. Magisterafhandling ved institut for socialantropologi. Universitetet i Oslo 1979.

49. Se tillige: Torben Vestergaard: *Færøske odelsbønder*. Studentferletrapport nr. 2. Moesgaard. Institut for etnografi og socialantropologi. Aarhus Universitet 1974. (Behandler bygden Sandur).

Johnatan Wylie: *I'm a Stranger too: A Study of the Familiar Society of the Faroe Islands*. Ph. D. dissertation, Harvard University. Cambridge, Mass. 1974. (Socialantropologisk lokalstudie af bygden Skopun).

Ian Whitaker: *Recent Anthropological Studies of the Faroe Islands (1971-1975)* *Folke Life* 1978 16: 78-84.

ning ofte disponeres i forhold til de gårde, bydele og bondeslægter, der dominerer i den pågældende bygd. Forfatterne benytter de forskellige kilder, de kan få fat i, til at dokumentere ejendoms- og slægtsforhold i bygden, specielle begivenheder, som f.eks. ulykker i fuglefjeldene eller på havet er også centrale emner.

Andre bygdebeskrivelser fortjener snarere betegnelsen bygdelivsbeskrivelser. Dispositionen i disse er knapt så styret af de konkrete ejendomsforhold og hændelser, men sigter istedet til at give en bred beskrivelse af hverdagslivet, sådan som det formede sig i bygdene.

Et fremragende eksempel på en sådan bygdelivsbeskrivelse er Rasmus Rasmussens *Sær er Siður á landi*, der udkom i 1949.⁵⁰ Rasmus Rasmussen, der var en alsidigt begavet forfatter og højskolemand, giver i sin indledning en meget sigende begrundelse for hvorfor han har skrevet bogen. Han hævder således:

»Til alle tider har der eksisteret en vekselvirkning imellem menneskets arbejdsliv og menneskets åndelige liv, forstået på den måde at de konkrete vilkår mennesket er underlagt sætter deres præg på menneskets åndelige liv. Omvendt vil det også være sådan, at et voksent menneske, som har erhvervet sig et åndeligt indhold, og en vis holdning til livet, vil kunne påvirke de vilkår og de forhold han bliver til del. Denne dialektik giver tiden og folket sit særpræg, som varer indtil vilkårene forandres. Når vilkårene forandres kommer der således en ny tid«.

Efter at have opstillet denne korte, men samtidig også meget præcise kulturmodel, peger

Rasmussen på at historievidenskaben har mange forskellige discipliner, der dog mest beskæftiger sig med politik, stats- og retsforhold. Den disciplin der beskæftiger sig med det daglige liv, både til hverdag og fest, bliver således ofte overset, derved kommer nutidens slægtled til at savne viden om fortiden, den viden som skal hjælpe dem med at fatte deres egen tid.

Med udgangspunkt i dette program giver Rasmus Rasmussen en bred beskrivelse af årets arbejder og højtider, sådan som det formede sig i hans ungdom i 1890'erne. I dele af bogen giver Rasmussen tillige en god skildring af nogle af de tidstypiske normer og vurderinger bl.a. omkring begreberne arbejde og fritid.

Rasmussen fortæller f.eks., at det ikke var almindeligt at voksne mennesker gik tur uden at have noget bestemt ærinde; det passede sig ikke. Søndag eftermiddag var dog en undtagelse, da kunne man, hvis man var pænt påklædt, godt tillade sig at spadsere en tur ud og se på kartoffelmarken. Eksemplet antyder hvorledes den nye tids normer om arbejde og fritid langsomt var ved at vinde indpas i bygdesamfundet, men endnu i 1890'erne måtte man have en undskyldning for en spadsertur.

En anden bygdelivsskildring, der ligesåvel fortjener at nævnes, er Sámal Johansens skildring af sin barndomsbygd Haldórsvík.⁵¹ I denne belyses i monografisk form bygdelivet i forfatterens barndom og ungdom fra 1905 til 1920. Bogen rummer en række meget fine stemningsbilleder af hverdagslivet i bygden, hvor også de små men vigtige detaljer bliver belyst.⁵²

Forfatteren Heðin Brú (1901–1988) har i skønlitterær form givet en række fremragende

50. Titlen kan bedst oversættes til: Egenartet er landets skik.

51. Sámal Johansen: *Á bygd fyrst i tjúgundu öld*. Vágur 1970.

52. Siden 1940 er der kommet en lang række færøske bygdasögur, og nye bliver til stadighed udgivet. En anden, knapt så udbredt, lokalhistorisk genre er mere tematisk orienteret og belyser eksplicit emner som handels-, fiskeri- og søfartshistorie eller jordbrugsforhold se f.eks.

Poul Andreassen: *Garðahandilin 125 ár*. Tórshavn 1985.

J. Símun Hansen: *Tey byggja land I-VII Klaksvík* 1971–81.

Robert Joensen: *Útróður 1845–1945*. Meginparturin viðvíkjandi utróðurin frá Klaksvík. Klaksvík 1948

Páll J. Nolsøe: *Føroya Siglingarsøga*. Tórshavn 1955 ff.

skildringer af det gamle bondesamfund, således som han kendte det fra sin barndom i en landbrugsbygd og fra sine talrige rejser som landbrugskonsulent.⁵³ En række skønlitterære forfattere har fokuseret på brydningen imellem det traditionelle bygdesamfund og den nye tid, og har dermed medvirket til at problematisere og belyse nogle af periodens særtræk.⁵⁴

Beskrivelser af de traditionelle næringsveje

Med den nye tids økonomiske rationalitet er de traditionelle næringsveje gledet mere og mere i baggrunden. Endnu har man, særligt i marginalområderne, fastholdt elementer af bygdesamfundets mangesidede ressourceudnyttelse – spørgsmålet er dog alligevel hvor længe sådanne exploateringsformer vil kunne overleve.⁵⁵

Holger Rasmussen har for Nationalmuseets 3. afdeling foretaget flere studierejser til Færøerne. Allerede i 1949 besøgte han øen Koltur. Formålet var at beskrive det traditionelle jordbrug og arbejdsliv i en lille færøske bygd – et klassisk arbejdsfelt for etnologien i 1950'erne.⁵⁶ I en senere artikel har Holger Rasmussen desuden givet en indgående beskrivelse af kvindernes arbejde i forbindelse med kornets tørring og tæskning.⁵⁷

Mens kornavlens forlængst er ophørt, så har høproduktionen endnu nogen betydning. Me-

toerne har dog til dels været genstand for en rationalisering siden 1950'erne, hvor den svenske etnolog Anders Nyman beskrev høhøsten på Færøerne.⁵⁸

Den traditionelle fuglefangst, som zoologen Arne Nørrevang indgående og kompetent har beskrevet, er på vej til at blive historie.⁵⁹ Fuglefangst og ægsamling i fuglebjergene er nu næppe arbejdet og risikoen værd som følge af den mærkbare nedgang i bestanden af lomvier, alk og lunder. Når der enkelte steder stadig bliver fanget fugle og samlet æg er det således mere et udtryk for fuglefangstens rod-fæstede kulturelle betydning.

Med hensyn grindehvalsfangsten synes interessen ikke at være mærkbart forandret i de sidste tiår. Grindekød og spæk er endnu et integreret element i det færøske kosthold, som kun få ville undvære, det på trods af at grindefangsten har medvirket til at rette et negativt søgelys på Færøerne. Grindefangstens betydning i det gamle bygdesamfund er uomtvistelig. Herom vidner fangstens organiseringen og de fordelingsystemer, der igennem århundreder er blevet udviklet og til stadighed tilpasset forholdene, således som det fremgår af J. P. Joensen udmærkede oversigtsartikel i *Ethnologia Scandinavia*.⁶⁰

Det specielle budgivningssystem, der særligt anvendtes i forbindelse med grindebud, er blevet beskrevet af Robert Joensen. Grindefangsten var, som nævnt, af stor betydning, men den var også meget mandskabskrævende. Derfor var det vigtigt at man hurtigt kunne sprede budskabet om, hvor der var

53. Se: Det gamle bondesamfund. I Færøerne I. Udgivet af Dansk-Færøsk kulturfond. Kbh. 1958. (Dette værk indeholder tillige en række udmærkede oversigtsartikler).

Heðin Brú's erindringsbog, *Endurminningar* fra 1980 rummer en række personlige men fremragende skildringer af hvorledes det gamle bygdesamfunds normsæt og forestillingsverden endnu prægede det færøske samfund langt ind i det 20. århundrede.

54. Se f.eks. Martin Joensen: *Fiskimenn og Tað lýsir á landi*. Tórshavn 1946 og 1952. Heðin Brú: *Feðgar á ferð*. Tórshavn 1940.

55. For en bred oversigt se: J. P. Joensen *Färöisk folkkultur*, Lund 1980. (Færøsk udgave: Tórshavn 1987). Indeholder tillige en omfattende og kommenteret litteraturliste.

56. *Koltur. En færøske bygd*. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark Kbh. 1951.

57. H. Rasmussen: *Korntørring og -tæskning*, Kuml 1955.

Se også: *Der pfluglose Feldbau auf den Färöer*. *Agraretnographie* 1957, XIII.

58. Anders Nyman: *Hay harvesting methods on the Faroe Islands*. *Folk-Liv Tom. XXI-XXII*. Stockholm 1957–58.

59. Arne Nørrevang: *Fuglefangsten på Færøerne*. Kbh. 1977.

60. J. P. Joensen: *Pilot Whaling in the Faroe Islands*. *Ethnologia Scandinavia*. Lund 1976.

blevet set grindehvaler, for således at samle mænd nok til sammendrivningen og grindedrabet. Efter at der kom telefon, mistede det gamle budgivningssystem imidlertid snart sin betydning.⁶¹

De sidste års kritik af grindefangsten har bevirket at fangstredskaber og metoder er blevet taget op til kritisk revision, bl.a. er det omdiskuterede hvalspyd blevet forbudt.

Fåreavlen tillægges stadig stor interesse, endskønt der i dag kun er relativt få der på heltid lever af landbrug. Årsagen hertil må søges i den centrale rolle fåreavlen havde i bygdesamfundets økonomi og den betydning, fåret stadig har i nutidens kosthold. Endvidere må det erindres at fåreavlen og marktalsjorden er sammenknyttet, og selv om jordbrugets betydning er reduceret, så er interessen for at besidde marktalsjord ikke blevet mindre.

Fåreavlen er blevet behandlet af Robert Joensen. Hans bøger om den færøske fåreavl er således ikke alene den mest detaljerede beskrivelse af ét aspekt af det traditionelle færøske arbejdsliv, men er samtidig også ét fremragende eksempel på en autodidakt folkelivsforskers beskrivelse af traditionel kvægavl.⁶²

Robert Joensen, der er født i 1912, kom som ung student til Danmark for at læse teologi, men måtte opgive sine studier pga. verdenskrigen. Om sin interesse for det gamle bygdeliv fortæller Robert Joensen i indledningen til den danske udgave af Fåreavlen på Færøerne:

»Da jeg var 22 år vendte jeg for første gang i fire og et i halvt år tilbage til Færøerne for at besøge min fødebygd. Som de fleste unge var jeg overbevist om at jeg havde slugt alverdens visdom, jeg var jo student, hvorimod mine bysbørn kun havde gået syv år i folkeskole, flere af de ældre havde sågar

aldrig gået i skole. De havde jo ikke bestilt andet end at slide hele livet, så hvordan skulle de have haft tid til at hente sig lærdom? Men det gik snart op for mig, at mange af dem sad inde med stor viden om ting, som jeg slet intet eller kun lidt kendte til – en viden, som de havde tilegnet sig gennem det daglige arbejde i bygden, på fjeldet og på havet. Nu fik jeg atter lejlighed til at følge bygdens mænd i indmark og udmark, og jeg begyndte at forstå, at deres viden ikke var mindre end min, selv om den var anderledes«.

I sine bøger om fåreavlen beskriver Robert Joensen dels arbejdet i forbindelse med fårenes græsning i udmarken, herunder sammendrivningen af fårene om foråret og efteråret, hvor fårene henholdsvis mærkes og klippes, og der udtages får og lam til avl og slagt. Denne side af fåreavlen var mændenes arbejde. Slagtning og det efterfølgende arbejde krævede både mænd og kvinders indsats. F. eks. var det »vomkonens« særlige arbejde at rengøre mave og tarme til brug for blodpølser mm.

En fårekrop kunne deles i 20 stykker af ensartet værdi. Dette var nødvendigt i de tilfælde, hvor fårene var i »felag« dvs. blev ejet i fælleskab af marktalsbesidderne i den pågældende udmark.

Robert Joensen beskriver med akkuratesse den rige terminologi, der knytter sig til de forskellige sektorer i fåreavlen, en terminologi der var blevet udviklet og forfinet gennem århundreder i et samfund hvor fåreavlen stod i centrum.⁶³

Jóan Pauli Joensen

Mens Robert Joensen er selvlært folkelivsforsker, så er Jóan Pauli Joensen f. 1945, ud-

61. Forn Føroysk Bóðsending. Tórshavn 1981.

62. Robert Joensen: Böleiðin. Klaksvík 1958. Samt Royvið 1958. Greivabitin 1960. Býta Seyð og Fletta 1968. Vambarkonan 1972. Samlet dansk oversættelse: Fåreavl på Færøerne. Udgivet af Susanne Barding og Holger Rasmussen. Kbh. 1979 (Supplementum vol XII).

63. J. P. Joensen har i artiklen: Trúgv og siðir i samband við neyt, behandlet overtro og skikke i forbindelse med kohold og mælkeproduktion. Fróðskaparrit 28. og 29 bók. Tórshavn 1981: 339–357.

dannet som etnolog. I modsætning til Robert Joensen har J. P. Joensen særligt beskæftiget sig med de dynamiske aspekter i studiet af et samfund i forandring. Dvs. den sociokulturelle transformationsproces, som Færøerne gennemgik i perioden fra midten af 1800-tallet til 1940.

Efter en forskeruddannelse ved Lunds Universitet blev J. P. Joensen i 1975 ansat ved Færøernes Museum. I en afhandling fra 1975 beskrev han livet ombord på de færøske fiske-skibe, de såkaldte slupper.⁶⁴ Sluppfiskeriet havde i perioden fra 1880'erne til anden verdenskrig, sat sit helt specielle præg på det færøske samfund og den færøske kultur.

Sluppfiskeriet var, som tidligere nævnt, et sæsonfiskeri, der beskæftigede en betydelig del af den erhvervsaktive del af den mandlige befolkning. I tidsrummet fra marts til september var slupfiskerne kun hjemme et kort ophold i slutningen af maj. Da kunne man nå at sætte kartofler og skære de tørv, som husstanden havde behov for. De mindre jordbrug reduceredes derved til støttejordbrug, som i vid udstrækning blev drevet af kvinderne. Sluppfiskeriet medvirkede dermed til at nedbryde rammerne omkring det traditionelle selvforsynende samfund, hvor jordbruget stod i fokus. Fiskeriet og den gradvise overgang til en pengeøkonomi kom istedet til at spille en central rolle.

Den metodiske inspiration til afhandlingen hentede J. P. Joensen dels direkte fra Fr. Barth og dels inddirekte gennem Knut Weibusts *Deep Sea Sailors*, men også hos Albert Eskerød og Lauri Honko har han hentet frugtbare perspektiver, for sidstnævntes vedkommende særligt i forbindelse med et traditionsøkologisk arbejde.⁶⁵

Bogen, og J. P. Joensens arbejder som helhed, er således et prisværdig eksempel på et brobygge imellem folkelivsforskningen og fol-

kemindevidenskaben.⁶⁶ I kapitlet om supranormal kommunikation viser J. P. Joensen hvorledes de færøske slupfiskere forsøgte at bevare en vis kontrol over deres situation og omgivelser. Desuden beskrives hvorledes slupfiskerne forsøgte at skaffe sig oplysninger om verden omkring sig imens man fiskede på bankerne ved Island. Den supranormale kommunikation udgjorde således, sammen med de rent naturgeografiske og biologiske iagttagelser, det grundlag, med baggrund i hvilket skipperen måtte tage sine beslutninger.⁶⁷

Sluppfiskeriet betonedede det individualistiske i modsætning til i det traditionelle båd-fiskeri. I sluppfiskeriet var hver enkelt fiskers udbytte afhængigt af hvor mange fisk, han personlig havde fanget i løbet af sæsonen. Her skal det indskydes, at sluppfiskeriet blev drevet med håndsnoerer, 15–20 mand fiskede side om side langs rælingen, med hver deres snøre. De forskelle i fangststykken, som blev de enkelte fiskere til del, førte til spændinger og konflikter imellem fiskerne. Under de ekstreme vilkår afstedkom dette system en lang række forestillinger omkring bevarelsen og forgørelsen af fiskelykken. J. P. Joensens afhandling er således også et eksempel på en undersøgelse af hvilke konsekvenser det har for mennesker, når de fysiske og organisationelle rammer fuldstændig skifter karakter.

Jóan Pauli Joensens bog om de færøske slupfiskere behandler – imidlertid kun en erhvervsgruppes halve liv. Slupfiskernes liv i land i vinterhalvåret, og dagliglivet for de hjemmевærende, tages ikke op til behandling. Som en konsekvens heraf udsendte Færøernes Museum i 1979 en spørgeliste, med titlen *Færøerne i Slupptiden*. Hensigten hermed var at søge at indsamle et bredt materiale til belysning af dagliglivet og eksistensvilkårene på Færøerne i perioden fra 1890'erne til 1940.

64. Jóan Pauli Joensen: *Færøske slupfiskere*. En etnologisk undersøgelse af en erhvervsgruppes liv. Tórshavn 1975. (Supplementum vol. VI).

65. J. P. Joensen: *Tradition och miljö i färöiskt fiske*. I Honko og Löfgren (ed) *Tradition och miljö*. Et kulturekologiskt perspektiv. Lund 1981.

66. Se desuden. J. P. Joensen: »Lemperen« eller »Manden ombord«. *Arv* Vol. 31. Stockholm 1975.

67. I kapitlet *Supranormal kommunikation* behandles følgende emner: sejladsen, lokalisering af fisken, fiskesituationen, konkurrence, fiskelykke, bevaring af fiskelykke, varsler, manden ombord, drømme-mand og drømme.

På grundlag af nogle prøveinterviews udarbejdedes en detaljeret spørgeliste, der blev udsendt til ca. 800 statistisk udvalgte personer. De 227 skriftlige besvarelser og en række båndinterviews, udgjorde tilsammen et kilde-materiale på mere end 9000 sider. På baggrund af dette materiale udarbejdede J. P. Joensen en empirisk betonet beskrivelse af de forskellige sider af hverdagslivet i slupptiden, særlig klipfiskeproduktionen og dens miljø.⁶⁸

I 1985 udgav J. P. Joensen bogen *Folk og Fisk*.⁶⁹ Hovedtemaet i denne er ligeledes arbejdet og livet i land i slupptiden.

I sin opbygning er denne bog mere dybtgående og problematiserende end det foregående værk. Bogen indeholder desuden færre citater og oplysninger om detaljer, derimod rummer den en historisk oversigt af vilkårene for udviklingen af de nordatlantiske fiskerier, og en udmærket, og længe savnet, behandling af udviklingen af det færøske fiskeri i perioden fra begyndelsen af 1800-tallet.

Tilvirkning af den nedsaltede fisk til klipfisk, og hele det miljø der formes omkring klipfiskeproduktionen, og de mange fiskepigers arbejde beskrives i to kapitler.

I et kapitel beskriver J. P. Joensen desuden det specielle kontrabogssystem.⁷⁰ Istedet for at fiskerne og fiskepigerne fik deres løn udbetalt i kontanter indførtes den som et tilgodehavende i rederens/købmandens kontrabog. For købmanden betød det, at han kunne vente med at sælge klipfisken indtil prisen var bedst, til gengæld kunne arbejderne i vid udstrækning handle på kredit.

Fiskeriet og klipfiskeproduktionen betød ikke nogen pludselig økonomisk revolution, men fik gradvis en voksende økonomisk betydning. Samtidig med at fokuseringen på slupfiskeriet blev større, voksede også kvindernes deltagelse i klipfiskeproduktionen. Da der i samme periode blev etableret købmandsbutikker i de fleste bygder, kom det til

at påvirke forbrugsmønstret og øge interessen for at tjene penge. I perioden fra 1870'erne skete der således en kontinuerlig overgang til en mere pengeøkonomisk orienteret hushold-økonomi. Det må dog bemærkes, at der var meget store regionale forskelle imellem de udprægede bonde/landbrugsbygder og de egentlige fiskerbygder.

Bogen *Fisk og Folk* afsluttes med et case-study af Tvøroyri, en ny bygd, der var et produkt af slupfiskeriet og klipfiskeproduktionen. I dette påviser J. P. Joensen de markante klasseskel mellem storkøbmændene/rederne og den besiddelsesløse arbejderklasse, der helt var afhængige af førnævnte.

Kulturelt får skellet imellem det nye borgerskab og arbejderklassen også specifikke udtryk, hvilket bl.a. giver sig til kende i storkøbmændenes ostentative konsumtion. En dansk ingeniør Otto Zimmermann, der arbejdede i Tvøroyri i nogle måneder i 1907, har beskrevet et besøg hos den lokale matador Peter Mortensen således:

»Vi fik en dag en skreven indbydelse til Peter Mortensen til en kop the Kl. 6. Da ingen af os vidste hvorledes denne indbydelse skulle tolkes spurgte vi Doktoren og fik den besked, at vi maatte møde i kjole og hvidt; Doktorens skulle ogsaa med. Vi mødte saa i det fineste skrud og blev straks sat til et fint dækket bord, der adskilte sig fra de borddækninger, vi hidtil havde set, ved at der foran hver kuvert stod en stabel tallerkner, øverst en dyb; naar en ret var spist, blev blot tallerkner taget bort, og saa spiste man næste ret paa næste tallerken; jeg hørte senere at fruene deroppe ... kappedes om, hvem der kunne servere flest retter til de fleste gæster uden, at behøve at vaske op mellem retterne; paa os virkede det noget mærkeligt, at blive sat til bords med 6 tallerkner oven paa hinanden. Den

68. Joan Pauli Joensen: *Fiskafólk*. Ein lýsing av føroyska húshaldinum i Slupptíðini. Tórshavn 1982.

69. Jóan Pauli Joensen: *Folk og Fisk*. Et studie over produktion og miljø i klipfiskeberedningen på Færøerne. Serie om Nordatlantiske forhold nr. 9, Aalborg Universitetscenter. 1985.

70. I den økonomisk-historiske litteratur omtales dette som truck-systemer.

kop the, indbydelsen lød på fik vi kl. 1 nat.⁷¹

Den livsstil, Otto Zimmerman noget sarkastisk beskriver i sin dagbog, må have virket ganske overvældende på lokalbefolkningen i Tvøroyri. De store sociale modsætninger betød også, at det netop var i Tvøroyri at arbejderbevægelsen først fik grobund.

Sammenfattende har hovedtemaet i J. P. Joensens nyeste bøger været at beskrive hvorledes og under hvilke vilkår Færøerne blev en klipfiskeproducent, samt at belyse hvilket præg denne produktion kom til at sætte på det færøske samfund.⁷²

Forskningsinstitutioner

Færøernes Museum etableredes i 1952, efter at Føroya Fornminnisfelag i 1948 havde overdraget sine samlinger til det færøske lagting. Museet var dog allerede i 1898 blevet grundlagt som en privat samling. Omtrent samtidig stiftedes også Færøernes Folkehøjskole og en række af de færøske ungdomsforeninger, der på Færøerne blev det egentlige funktionelle modstykke til højskolebevægelsen i Danmark.

I 1952 blev Sverri Dahl ansat som landsantikvar og leder af Færøernes museum, og dermed blev der skabt baggrund for målrettet arkæologisk virksomhed. For Sverri Dahl var det selvfølgelig at anlægge et bredt kulturhistoriske perspektiv, omend museets etnologiske virksomhed først tog sin start efter 1975, hvor Jóan Pauli Joensen blev ansat ved museet.⁷³

Siden 1975 har Færøernes Museum udgivet tidsskriftet Mondul. Dette kommer 3

gange om året og præsenterer i populær form kulturhistoriske og arkæologiske emner.

Det færøske Akademi, Fróðskaparsetur Føroya, har siden midten af 1960'erne forestået indsamlingen af et meget omfattende traditionsmateriale, særligt bestående af kvad og folkesagn. Medvirkende til at fremme interessen for et sådant indsamlingsarbejde var et besøg som den irske professor Seamus O'Duillearga fra Irish Folklore Commission aflagde på Akademiet 1967.

Fra 1987 har akademiet fået universitetsstatus, foruden naturvidenskabelige emner har færøsk sprog og litteratur fået en central placering. Herudover gives der også undervisning i historie til bifagseksamen. Af andre forskningsinstitutioner må også nævnes Færøernes Landsarkiv.

I 1952 stiftedes Det færøske Videnskabselskab, Føroya Fróðskaparfelag, der udgiver tidsskriftet Fróðskaparrit (Annales societatis scientiarum Færoensis). Dette er et bredt videnskabeligt tidsskrift, der dækker fagområderne naturvidenskab, medicin og humaniora. Fróðskaparrit er siden 1950'erne udkommet med i alt 33 numre. Artiklerne er overvejende skrevet på færøsk, dog med sammenfatninger på engelsk – Føroya Fróðskaparfelag står desuden som udgiver for serien Supplementum. I denne serie er der indtil i dag kommet 13 bøger, hovedsageligt disputater indenfor de førnævnte fagområder.⁷⁴

Nævnes må også serien Færoensia textus & investigationes, der udgives af selskabet til udgivelse af færøske kildekrifter og studier. Dette selskab, der stiftedes i København i 1943, har bl.a. bidraget til at kulturhistoriske hovedværker så som Svabos indberetninger og Debes Færøbeskrivelse er blevet alment

71. J. P. Joensen 1985: 172. Citatet stammer fra Otto Zimmermans dagbøger, manuskriptsamlingen på Færøernes Landsbibliotek.

72. I bogen: Fra bonde til fisker. Studier i overgangen fra bondesamfund til fiskersamfund på Færøerne. Tórshavn 1987, har Jóan Pauli Joensen sammenfattet de emneområder og problemstillinger, som han har beskæftiget sig med i de sidste 12 år. Sammen med 9 andre arbejder blev denne bog i 1987 forsvaret for den filosofiske doktorgrad i kulturhistorie ved universitetet i Aarhus.

73. For en bibliografi over Sverri Dahl se: Mondul nr. 2. Tórshavn 1975: 62–63.

74. Jvf. J. P. Joensen: Um ikki at flyta annan fótin fyrr enn hin stendur tryggur. Ein stutt søgulig lýsing av Føroya Fróðskaparfelag og Fróðskaparsetri Føroya. Fróðskaparrit 31. bók 1983.

tilgængeligt.⁷⁵ Interessen for lokal- og kulturhistorie er stærkt voksende, flere museer og lokalhistoriske arkiver er kommet til i de sidste årtier. I dag er vilkårene således tilstede for at forme et frugtbart, men også tværfagligt forskningsmiljø for videre studier i den færøske kulturhistorie.

Litteraturliste

- Almqvist, Bo: Niðangrísur. Arv. Tidskrift för Norrisk Folkminnesforskning, Vol. 27 Stockholm 1971.
- Andreasen, Poul: Garðahandilin 125 ár. Tórshavn 1985.
- Annandale, Nelson: The Faroes and Iceland. Studies in Island Life. Oxford 1905.
- Björk, E. A.: Færøsk Bygderet bd. I-III. Matrikultovstovan Tórshavn 1984 (fotografisk genoptryk af stencileret udg. fra 1956-63).
- Brú, Heðin: Feðgar á ferð. Tórshavn 1940.
- Brú, Heðin: Endurminningar 1980.
- Bruun, Daniel: Fra de færøske bygder. Samlede afhandlinger om gammeldags sæd og skik. Kbh. 1929.
- Campbell, Åke: Keltisk och Nordisk Kultur i Möte på Hebriderna. Folk-Liv Stockholm 1944.
- Dahl, Sverri: Bibliografi Mondul nr. 2. Tórshavn 1975: 62-63.
- Debes, Hans Jacob: Nú er tann stundin. Tjóðskapparrørslan og sjálvstýrispolitikkur til 1906 við søguligum baksýni. Tórshavn 1982.
- Debes, Lucas: Færøernes Beskrivelse. Faksimileudgave, med kommentarbind ved Jørgen Rischel. Kbh. 1963.
- Degn, A.: Oversigt over Fiskeriet og Monopolhandlen paa Færøerne 1709-1856. Tórshavn 1929.
- Diplomatarium Færoense I. udg. ved Jakob Jakobsen Kbh. og Tórshavn 1907.
- Djurhuus, N. Jacobsen, O. mf. red: Færøerne I og II. Udgivet af Dansk-Færøsk kulturfond. Kbh. 1958.
- Ewens, Johs.: Jordfælleskab og udskiftning paa Færøerne. Færoensia vol. X Kbh. 1975.
- Graba, Carl Julian: Tagebuch gefürth auf einer Reise nach Färö 1828. Hamburg 1830.
- Gøthche, Morten: Færøbåden. Udg. af Vikingeskibshallen i Roskilde 1985.
- Hammershaimb, V. U.: Færøsk Anthologi I og II København 1891.

- Hansen, J. Símun: Tey byggja land I-VII Klaksvík 1971-81.
- Heen, Hanne: Hestur. Betingelser for vedlikehold av et færøyskbygdesamfunn. Magisterafhandling ved institut for socialantropologi. Universitetet i Oslo 1979.
- Hermansson, Nanna: Nólsoy. En färoisk bygd i omvandling. Lund 1976.
- Hermansson, Nanna: Nólsoy, ett återseende. I Birthe Friis red. Nationalmuseets Folkelivsstudier 9 København 1985.
- Ian, Whitaker: Recent Anthropological Studies of the Faroe Islands (1971-1975) Folke Life 1978 16: 78-84.
- Jacobsen, Ole: 1971: P. L. Panum og Færøerne. I Fra Færøerne. Úr Føroyum VI. Udgivet af Dansk-Færøsk samfund København.
- Jakobsen, Jakob: Færøske Folkesagn og Æventyr. Kbh. 1898-1901. Genudgivet: Tórshavn 1985.
- Jirlov, Ragnar: Drag ur färöisk arbetsliv. Rig 1931.
- Jirlov, Ragnar: Et alderdomligt bærredskab och dess utbredning. Ymer 1935. Das Tragen mit Stirnbaand. Acta Ethnologia 1937.
- Joensen, J. P.: Færøske sluppfiskere. En etnologisk undersøgelse af en erhvervsgruppes liv. Tórshavn 1975. (Supplementum vol. VI).
- Joensen, J. P.: »Lemperen« eller »Manden ombord«. Arv Vol. 31. Stockholm 1975.
- Joensen, J. P.: Pilot Whaling in the Faroe Islands. Ethnologia Scandinavia. Lund 1976.
- Joensen, J. P.: Føroysk fólkamentan. Fróðskaparrit 26. bók. Tórshavn 1978.
- Joensen, J. P.: Färöisk folkkultur, Lund 1980. (Færøsk udgave: Tórshavn 1987).
- Joensen, J. P.: Trúgv og siðir i samband við neyt. Fróðskaparrit 28. og 29 bók. Tórshavn 1981: 339-357.
- Joensen, J. P.: Tradition och miljø i färöiskt fiske. I Honko og Löfgren (ed) Tradition och miljö. Et kulturekologiskt perspektiv. Lund 1981.
- Joensen, J. P.: Fiskafólk. Ein lýsing av føroyska húshaldinum i Slupptíðini. Tórshavn 1982.
- Joensen, J. P.: Um ikki at flyta annan fótin fyrr enn hin stendur tryggur. Ein stutt søgulig lýsing av Føroya Fróðskaparfelag og Fróskaparsetri Føroya. Fróðskaparrit 31. bók 1983.
- Joensen, J. P.: Folk og Fisk. Et studie over produktion og miljø i klipfiskeberedningen på Færøerne. Serie om Nordatlantiske forhold nr. 9, Aalborg Universitetscenter. 1985.
- Joensen, J. P.: Fra bonde til fisker. Studier i overgangen fra bondesamfund til fiskersamfund på Færøerne. Tórshavn 1987.
- Joensen, Robert: Útróður 1845-1945. Meginparturin viðvíkjandi útróðurin frá Klaksvík. Klaksvík 1948.

75. Der findes i dag knapt en snes forlag på Færøerne, der udgiver en række tidsskrifter og bøger. Mange ældre værker er blevet genoptrykt bl.a. tidsskriftet Varðin. Dette er udkommet siden 1921 og indeholder foruden skønlitteratur og lyrik også kultur- og lokalhistoriske artikler.

- Joensen, Robert: Böleiðin. Klaksvík 1958. Samt Royvið 1958. Greivabitin 1960. Býta Seyð og Fletta 1968. Vambarkonan 1972. Samlet dansk oversættelse: Fåreavl på Færøerne. Udgivet af Susanne Barding og Holger Rasmussen. Kbh. 1979 (Supplementum vol XII).
- Joensen, Robert: Forn Føroysk Bóðsending. Tórshavn 1981.
- Joensen, Martin: Fiskimenn. Tórshavn 1946.
- Joensen, Martin: Tað lýsir á landi. Tórshavn 1952.
- Johansen, Sámal: Á bygd fyrst í tjugundu öld. Vágur 1970.
- Korsgaard, Peter: Den kongelige enehandel på Færøerne 1709–1776. Erhvervshistorisk Årbog 1981.
- Korsgaard, Peter: Beaucoup de bruit pour une aumelette. Fróðskaparrit 30. Bók. Tórshavn 1982.
- Landt, Jørgen: Forsøg til en Beskrivelse over Færøerne. København 1800. Genudgivet Tórshavn 1965.
- Lindeskov, K. mf.: Oyggar og Folk. Tórshavn 1979: 9.
- Lunddahl, J. A.: Nogle bemærkninger om de færøske Landboforhold. Udg. af Indenrigsministeriet. Kbh. 1851.
- Matras, Chr.: Caigeann og køkja. Fróðskaparrit 5. Bók. Tórshavn 1956.
- Nolsøe, Páll J.: Føroya Siglingarsøga. Tórshavn 1955 ff.
- Nyman, Anders: Hay harvesting methods on the Faroe Islands. Folk-Liv Tom. XXI-XXII. Stockholm 1957–58.
- Nørrevang, Arne: Fuglefangsten på Færøerne. Kbh. 1977.
- Olsson, Alfa: Färöiska kostvanor. Rig 1954.
- Olsson, Alfa: Om allmogens kosthåll. Lund 1958.
- Petersen, P. Johan K. Joensen, A. Mortensen: Føroyar undir fríum handil í 100 ár. Tórshavn 1955.
- Rasmussen, Holger: Koltur. En færøske bygd. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark Kbh. 1951.
- Rasmussen, Holger: Korntørring og -tærskning. Kuml 1955.
- Rasmussen, Holger: Der pfluglose Feldbau auf den Färöer. Agrarretnographie 1957, XIII.
- Rasmussen, Holger: Færøsk Kulturhistorie. Fortid og Nutid vol. XXII hft. 3/4 Kbh. 1964.
- Rasmussen, Holger: Føroysk Fólkamenning. Hitt føroyska Studentafelagið í Keypmannahavn. Kbh. 1968.
- Rasmussen, Holger: Die Nahrungsforschung auf den Färöer. Ethnologia Europæa Vol. V. 1971.
- Rasmussen, Holger: Færøerne og Dansk Folkemuseum. Fróðskaparrit 28 og 29 Bók. Tórshavn 1981.
- Sedal, Karsten: Færøske træbrugere. En etnologisk undersøgelse af træbrugernes eksistensvilkår og dagligliv ca. 1770–1970. Upubliceret magisterafhandling i europæisk etnologi. Institut for europæisk folkelivsforskning. Københavns Universitet 1983.
- Solheim, Svale: Føroysk-norsk i folkevisediktninga. Fróðskaparrit 18. Bók. Tórshavn 1970.
- Stoklund, Bjarne: Boligudvikling på Færøerne set i vestnordisk sammenhæng. I Vestnordisk byggeskik gennem to tusen år. Ed. B. Myhre, B. Stoklund, Per Gjørder. Stavanger 1982.
- Svabo, Jens Christian: Indberetninger fra en reise i Færøe 1781 og 82 Udgivet ved N. Djurhuus af selskabet til udgivelse af færøske kildeskrifter og studier. Kbh. 1959.
- Symington, A. J.: Pen and Pencil Sketches of Faroe and Iceland. London 1862.
- Tarnovius, Thomas: Færøers Beskrivelse (1669) udgivet ved Håkon Hamre. Færoensia, Vol. 2. København 1950.
- The Journals of the Stanley Expedition to the Faroe Islands and Iceland in 1789. Ed. John F. West. Tórshavn 1970, 1975 og 1976.
- Vestergaard, Torben: Færøske odelsbønder. Studenterfeltrapport nr. 2. Moesgaard. Institut for etnografi og socialantropologi. Aarhus Universitet 1974.
- West, John F.: The Changing Character of Faroese Communal Land Tenure during the Nineteenth Century. Nottingham 1975. (ikke publiceret).
- Wylie, Johnatan: I'm a Stranger too: A Study of the Familiar Society of the Faroe Islands. Ph.D. dissertation, Harvard University. Cambridge, Mass. 1974.
- Zimmerman, Otto: Dagbøger, manuskriptsamlingen på Færøernes Landsbibliotek.